ریالیزمی لە وێژەی منداڵاندا.. رەزا شوان

وێژەی منداڵان، بە پلەی یەکەم پشت بە خەیاڵ دەبەستێت. خەیاڵ وەک توخمێکی سەرەکی وێژە، زیاتر سەرنجی منداڵان رادەکێشێت و کاریگەرییەکی زیاتریشی لەسەریان هەیە. بۆیە ئاراستەی ریالیزمی لە وێژەی منداڵان، لە بەها و لە گرنگی خەیاڵ کەم ناکاتەوە، چونکە خەیاڵ مەرجی داهێنانە. پێویستە نووسەری بابەتی ریالیزمی بۆ منداڵان، هاوسەنگییەک لەنێوان ریالیزم و خەیاڵدا بەدەستبهێنێت و بە باشترین شێوە سوودیان لێوەربگرێت.

وێژەی ریالیزمی رەوتێکی وێژەییە. گوزارشت لە راستییەکان دەکات، وێنای ئەزموون و رووداوەکانی ژیانی رۆژانەی مرۆڤەکان دەکات. وەک ئەوەی کە لە ژیانی راستیدا هەن. وێژەی ریالیزمی بەشێکە لە بزووتنەوەی هونەری ریالیزمی، کە لە ناوەراستی سەدەی نۆزدەیەم لە فەرەنسادا سەری هەڵدا، دوایش لە هەموو جیهاندا بڵاو بووەوە.

هۆکاری سەرهەڵدانی ریالیزمی، وەک کاردانەوەیەک بەرانبەر بە رۆمانسیزم و ئایدیالیزم، کە لە سەدەی هەژدەمدا دەستیان پێکرد. بۆ نموونە لە رۆمانسیزمدا، ئەفسانە و چیرۆکە ئەفسانەییەکان گرنگ بوون، لە کاتێکدا کە وێژەی ریالیزمیدا، جیهانی راستەقینە لەپێش هەموو شتێکەوەیە، هەوڵدەدات کە کۆمەڵگا و مرۆڤەکان وەک خۆیان، بە شێوەیەکی باوەڕپێکراو نیشان بدات. ریالیزم شێوازێکی نوێی نووسینە. نەوەیەکی نوێی نووسەرانی ناساند، کە کاریگەرییان لە وێژەدا هەیە. ریالیزم بریتییە لە هەوڵی گشتی بۆ وێناکردنی بابەتەکان، بە شێوەیەکی راستی لە فۆرمی هونەریی جیاوازدا. ریالیزمی مۆدێرن، لەو خاڵەوە دەست پێدەکات، کە مرۆق لە رێگەی هەستەکانییەوە، راستی دەدۆزێتەوە.

رێگە سەرهەڵدانی ریالیزم لە وێژەی منداڵاندا، بە پلەی یەکەم، وەرچەرخان و شۆڕشێک بووبێت، لە دژی لافاوی چیرۆکە ئەفسانەییەکان و چیرۆکەکانی پاشا و شازادە و جنۆکە و شێوە

و ئەژدیهای حەوت سەر و ئەسپی بالەدار و جادووگەران.
ریالیزم بانگەوازێک بوو، بۆ گەڕینی ئەم چیرۆکانە، بە چیرۆکی خەڵکی ئاسایی و چینە باوەکانی کۆمەڵگا. کە باس لە بابەتەکانی وەرگیراو لە ژیانی راستەقینەی رۆژانەی منداڵان و مێردمنداڵان و گەورەساڵان و لە رووداوەکانی ئێستا دەکەن.
ریالیزم لە بیرۆکەیەک یان لە رووداوێکەوە سەرچاوە دەگرێت، کە نووسەری داهێنەر ئەزموونی کردووە یان بە چاوی بینیوێتی. هەوڵدەدات بە فۆرمێکی گێڕانەوەی نوێ پێشکەشی بکات. هەندێک توخمی خەیاڵی تێدایە، بەڵام لە بنەڕەتدا لەسەر رووداوێکی راستەقینەوە دامەزراوە.

ئەوەی کە کە زیاتر رەوتی ریالیزمی لە وێژەی منداڵان بەهێزکرد. بوونی رەخنە بوو لە چیرۆک ئەفسانەییەکان و لە ئەفسانە فۆلکلۆرییەکان، کە لەسەر بنەمای ئەو باوەڕە بوو، کە بەشێکی زۆری ئەم ژانرە وێژەییانە، بە ناوەڕۆک و بەها و رووداوەکانیانەوە، رەنگە کاریگەریی نەرێنییان لەسەر دەروون و کەسایەتی منداڵان هەبێت.

لە سەرەتای وێژەی منداڵاندا، چیرۆکی فۆلکلۆری و میللی و ئەفسانە و داستانەکان کە پڕن، لە کاری لە توانابەدەری و سەرکێشی و جادوویی و نامۆیی، زاڵبوون بەسەر وێژەی منداڵاندا. دوایش حیکایەت و چیرۆکی جەۋەنگی بە زمانی ئاژەڵان و بالەندەکان و رووەکەکان و شتە بێگیانەکان، کە وەکو چیرۆکی هێمایی و ئەندێشەیی و خۆشنوودی دەرکەوتن. وردە وردەش چیرۆکی ریالیزمی کە بە ئینگلیزی (ریالیستس فیکشون)ە، بە منداڵان دەرکەوت و بڵاوبۆوە. کە بابەت و رووداو و کارەکتەرەکانی لە راستی و لە ژیانی باوی رۆژانەیاندا وەردەگیرێن و منداڵان زیاتر باوەڕیان پێدەکەن.

چیرۆکی ریالیزمی منداڵان (چیرۆکی رووداوی راستی) ئەو چیرۆکانەن، کە روودا و بەسەرهاتەکانی منداڵان، دەبن بە ئیلهام بە چیروکنووسانی منداڵان. دەبنە هەوێنی بابەتەکانی چیرۆکەکانیان. بیرۆکەکانی چیرۆکەکانیان لە ژیان و ژینگەی راستی منداڵانەوە وەردەگرن. ئەو بابەتانە لەخۆدەگرن، کە پەیوەندییان بە ژیانی منداڵانەوە هەیە، منداڵان لە ژیانی رۆژانەیاندا لەگەڵیاندا دەژین. چیرۆکنووسان تەنیا هەندێک رووداوی سادەیان بۆ زیاد دەکەن، لە فۆرمێکی وێژەیی

هونەریدا دایان دەڕێژن.

ریالیزمی لێرەدا، ریالیزمییەکی فۆتۆگرافییە. نەک تەنیا ریالیزمی رووداوەکان. کە تێیدا نووسەر رواڵەتێک لە رواڵەتەکان لە سنووری توانا ئاساییەکانی منداڵان وێنەدەکات. یا لە ژینگەی منداڵانەوە رووداوەکان سەرچاوە دەگرن. دەشێش هەندێ لە چیرۆکە ریالیزمییەکان بۆ منداڵان، زادەی ئەندێشە و بیرۆکەکانی چیرۆکنووسان بن و بە خەیاڵ چیرۆکە ریالیزمییەکانیان بۆ منداڵان داڕشتووبن، بە شێوەیەکی ئەوتۆ کە منداڵانی خوێنەر وا هەست دەکەن کە رووداوەکان و پاڵەوانەکان و کارەکتەرەکانی چیرۆکەکان راستین. ئەمەش دەکەوێتە سەر توانا و لێهاتوویی و ئەزموون و داهێنانی چیرۆکنووسان. کەواتە ئەوە ناگەیەنێت کە ئەندێشە و خەیاڵ لە چیرۆکە ریالیزمییەکاندا شوێنیان نەبێت. بەڵکو خەیاڵ هەوێنی هەموو بابەتە وێژەییەکانە.

بزووتنەوەی ریالیزم لە وێژەی منداڵاندا، لە ماوەی شەستەکان و حەفتاکانی سەدەی رابردوودا، گۆڕانکاریخواز بوو، بە رووبەڕووبوونەوە نەریتە باوەکان. نووسەرانی ریالیزمی بابەتەکانی منداڵان، زەمینەیان بۆ سەردەمێکی نوێی وێژەی منداڵان خۆش کرد. کە رەنگدانەوەی ئاڵۆزییەکانی جیهان بوون.

جگە لەوەش ناوەڕۆکی پەرتووکی منداڵان، سەبارەت بە رەگەز و فرە چەشنەیی و کۆمەڵایەتی، گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە.

ریالیزم بووەتە جێگەی خواست و پێویست بۆ منداڵان. بۆ ئەوەی بزانن سەرکەوتن لە ژیاندا، پێویستی بە کۆشش و بە کۆڵنەدان و بە ماندووبوون هەیە. لە رێگای پەری و فریشتە و جنۆکە و دێو و جادووگەر و سیمرخ و هاوشێوەکانی، ئەم شتە ئەفسانەییانەدا، نایەتەدی.

لەو فاکتەرانەی کە رەوتی ریالیزمی لە وێژەی منداڵاندا، بەهێز و شیرین کردووە، بریتییە لە فراوانبوونی پراکتیکی دیموکراسی لە ژیانی کۆمەڵگا و گەلاندا. گەیشتن بە یەکسانی و بەشداریی زیاتر، بە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا.

بابەتە ریالیزمییەکانی وێژەی منداڵان، تەنیا لە بابەتگەلێک نین، کە پەیوەندییان بە ژیانی راستەقینەی مرۆڤ و کارەکتەرە مرۆڤیەکانەوە سنووردار بن. بەڵکو هەندێک جار وا روودەدات، کە نووسەری وێژەی ریالیزمی منداڵان، پەنا

بۆ فێڵە وێژەییەکان و بۆ شێوازە هونەرییە رێککەوتووەکان بەرێت. وەک بەکارهێنانی: ئاژەڵ، باڵندە، دار و درەخت، یا شتی بێ گیان، وەک هێمایەک بۆ دەربڕینی مر□ق، و□ک پرسەکانی ژیانی راستەقینەیان. خەیاڵ لە بەرهەمە وێژەییەکاندا، بۆ دەربڕینی بەها جوراوجۆرە مرۆیی و کۆمەڵایەتییەکان بەکاردەهێنرێت.

چیرۆکی ریالیزمی، بۆ هەموو گروپە تەمەنییەکانی منداڵان گونجاوە. بە مەرجێک توانا و ئارەزووەکانیان لەم قۆناغەدا ل□ بەرچاو بگرن.

پێشتر لە (تەموزی/ ٢٠٢٣) دا، بابەتێکم بە ناونیشانی (چیرۆکی ریالیزمی لە وێژەی منداڵان) دا، لە سایتەکاندا بڵاوکردەوە.

نەرویج: ٢٠٢٥